

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ
КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ, КРИМІНАЛІСТИКИ
ТА ЕКСПЕРТОЛОГІЇ
ФАКУЛЬТЕТ № 6

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «**Порівняльний кримінальний процес**»
вибіркових компонент освітньої програми
третього (освітнього наукового) рівня вищої освіти
081 Право

Тема № 9. Перегляд судових рішень

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 11 від 21 грудня 2023р.

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол № 12 від 20 грудня
2023р.

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол № 11 від 20 грудня 2023р.

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології протокол від 04.12.2023 р. № 12

Розробники:

Професор кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС, д.ю.н., професор Слінько С.В.

Рецензенти:

Декан факультету 1 ХНУВС, к.ю.н., доцент Романюк В.В.

Завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, д.ю.н., професор Житний О.О.

План лекції

1. Форми перегляду судових рішень
2. Процедура та процесуальний порядок апеляційного провадження
3. Порядок подачі апеляції до суду Корони
4. Система федеральних апеляцій суду США

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. №254/96 // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст.141.
2. Кримінальний процес : підручник / [О. В. Капліна, О. Г. Шило, В. М. Трофименко та ін.] ; за заг. ред. О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Харків : Право, 2018. – 584 с.
3. Гловюк І.В. Кримінально процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України – Одеса: Юридична література. 2015. – 712с.
4. Молдован В.В. Порівняльне кримінально – процесуальне право України, ФРН, Франція, Англія, США. /Молдован В.В., Молдован А.В. -К.: Юрінком Інтер. 2019. - 180с.
5. Симонович Д.В. Проблеми структурності та системності у кримінальному процесі України: стадії та окремі провадження: монографія. Харків. 2016. 441с.
6. Слінько С. В. Теорія та практика реформування досудового розслідування. - Харків : Владимирів, 2019. - 280 с.
7. Тертишник В.М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі. Дніпропетровськ.: Дніпр. державний ун-т внутрішніх справ. 2020. -350с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://www.portal.rada.gov.ua> - офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.kmu.gov.ua> - офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України.
3. <http://mvs.gov.ua> - офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України.
4. <http://www.scourt.gov.ua> - офіційний веб-сайт Верховного Суду України.

5. <http://sc.gov.ua/> - офіційний веб-сайт Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільний і кримінальних справ.
6. <http://www.gp.gov.ua> - офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України.
7. <http://www.minjust.gov.ua> - Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України.
8. <http://www.reyestr.court.gov.ua> - єдиний реєстр судових рішень в Україні.

1.Форми перегляду судових рішень

У кримінальному процесі передбачено три стадії, в яких перевіряється законність та обґрунтованість винесених у справі судових рішень: перегляд судових рішень у касаційному порядку (касаційне провадження); перегляд судових рішень у порядку нагляду (наглядне провадження); відновлення кримінальних справ за нововиявленими обставинами.

Касаційне провадження — п'ята стадія кримінального процесу, в якій суд другої інстанції перевіряє законність та обґрунтованість оскаржених і опротестованих вироків, ухвал і постанов, що не набрали законної сили.

Основні риси касації: 1) свобода, доступність і простота оскарження судових рішень; 2) перевірка законності й обґрунтованості судових рішень; 3) можливість подання нових матеріалів; 4) ревізійний порядок перевірки; 5) недопустимість повороту рішення до гіршого.

Свобода, доступність і простота оскарження судових рішень. Засуджений, його захисник і законний представник, а також потерпілий та його представник вправі оскаржити в касаційному порядку будь-який вирок суду, за винятком вироку Верховного Суду України. Цивільний позивач, цивільний відповідач та їхні представники вправі оскаржити вирок у частині, яка стосується цивільного позову. Особа, виправдана судом, управі оскаржити в касаційному порядку виправдувальний вирок у частині мотивів і підстав виправдання.

Право касаційного оскарження вироків гарантує:

1) обов'язкове наведення судом підстав і мотивів прийнятого у вирокі рішення і вручення його копії засудженому або виправданому; 2) доступність виконання учасниками процесу тих вимог, які пред'являються до касаційної скарги: вона має бути поданою правомочним на те учасником процесу в установленний строк і в письмовій формі з вказівкою того, хто і яке рішення суду вважає неправильним, і засвідчена підписом скаржника; 3) можливість

відкликання скарги до початку судового засідання справи в суді другої інстанції; 4) подаючи скаргу, підсудний може не боятися, що це погіршить його становище.

Перевірка законності та обґрунтованості судових рішень. Перевіряючи вирок, касаційна інстанція передусім з'ясовує, чи не порушені норми кримінального, кримінально-процесуального або інших галузей права. Крім цього, вона зобов'язана перевірити обґрунтованість вироку, правильність його по суті, тобто: а) відповідність рішення суду фактичним обставинам справи; б) відповідність цих обставин доказам, які були розглянуті судом першої інстанції; в) достовірність цих доказів; г) достатність їх для правильного вирішення справи. Касаційна інстанція перевіряє, чи всі висновки мотивовані й чи логічні ці мотивування.

Можливість подання нових матеріалів. Касаційна інстанція може прийняти від прокурора або від інших учасників процесу до свого розгляду матеріали, яких раніше не було у справі, коли ці матеріали можуть мати значення для вирішення питання про зміну або скасування вироку. Судова практика додатковими матеріалами, які можуть подаватися до вищестоящего суду, визнає предмети й документи, в тому числі письмові заяви й пояснення окремих громадян, письмові міркування спеціалістів, якщо вони ще не використовувалися для доказування в даній справі під час її розгляду судом першої інстанції.

Ревізійний порядок перевірки полягає в тому, що суд касаційної інстанції не зв'язаний доводами касаційної скарги чи подання і перевіряє справу в повному обсязі стосовно всіх засуджених, у тому числі й тих, які скарг не подали й щодо яких не принесено касаційного подання.

Недопустимість повороту рішення до гіршого. Заборона повороту рішення до гіршого є суттєвою гарантією права обвинуваченого на захист і водночас гарантією правосуддя, бо касаційні скарги допомагають виявляти недоліки в діяльності органів розслідування, судів першої інстанції. Недопустимість повороту рішення до гіршого полягає в тому, що, по-перше,

підвищення покарання, а також застосування судом другої інстанції закону про більш тяжкий злочин заборонено; по-друге, не допускаються скасування вироку й передача справи на новий розгляд за мотивами м'якості міри покарання, якщо справа переглядається за скаргою засудженого або його захисника; по-третє, у разі нового розгляду справи після скасування вироку в касаційному порядку суд першої інстанції не вправі підвищувати міру покарання, якщо перший вирок було скасовано за скаргою засудженого або його захисника; по-четверте, суд касаційної інстанції не вправі скасувати виправдувальний вирок за скаргою виправданого або його захисника (якщо їх не влаштовують підстави виправдання або ж скаргу подав один із співучасників, якого не виправдали).

Порядок і строки оскарження вироків. Можуть бути оскаржені в касаційному порядку: вирок районних (міських), міжрайонних (окружних) судів — до Верховного Суду Автономної Республіки Крим, обласного, Київського та Севастопольського міських судів, вирок Верховного Суду Автономної Республіки Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських судів — до Верховного Суду України. Справи в касаційному порядку розглядаються судом у складі трьох суддів — членів судової колегії в кримінальних справах відповідного суду.

Касаційні скарги й подання прокурора надсилаються через суд, який постановив вирок. Якщо вони подані безпосередньо до касаційної інстанції у встановлений строк, це не є перешкодою для розгляду їх.

У випадку надходження подання або скарги на вирок суд першої інстанції сповіщає про це осіб, інтереси яких зачіпає подання чи скарга. Ці особи мають право ознайомитися в суді з поданням чи скаргою і дати свої заперечення. Ці заперечення приєднуються до справи або надсилаються як додаток до справи не пізніше трьох діб з моменту їх надходження.

Скарга й подання можуть бути надіслані протягом семи діб з моменту оголошення вироку, а засудженим, який перебуває під вартою, — протягом такого ж строку з моменту вручення йому копії вироку. Протягом строку,

встановленого для оскарження вироку, справа ніким не може бути витребувана з суду, який постановив вирок. Прокурор, а також засуджений або виправданий і відповідно його захисник, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач та їхні представники вправі ознайомитися в суді з матеріалами справи та зі скаргою чи поданням. Строк не вважається пропущеним, коли до його закінчення подання або скаргу здано на пошту або адміністрації місця ув'язнення.

У разі пропущення строку на оскарження або опротестування вироку з поважних причин особи, які мають право на касаційну скаргу або подання, можуть клопотатися перед судом, який постановив вирок, про відновлення пропущеного строку. Питання про відновлення строку вирішується в судовому засіданні. Суд має право викликати особу, яка порушила клопотання, для дачі пояснення. Особа, яка подала заяву про відновлення пропущеного строку, може взяти участь у засіданні суду й за власним бажанням.

Надходження скарги чи подання на вирок зупиняє його виконання. Після закінчення строку, встановленого на оскарження чи опротестування вироку, суд, який постановив вирок, не пізніше доби надсилає справу разом зі скаргою чи поданням до касаційної інстанції і визначає дату розгляду нею справи.

До розгляду справи касаційною інстанцією, але не пізніше як за три доби до нього, учасники судового розгляду мають право подавати безпосередньо до касаційної інстанції викладені письмово додаткові до подання чи скарги доводи й міркування, а також свої зауваження на скарги інших осіб і подання прокурора.

Суд касаційної інстанції повинен розглянути справу, яка надійшла за касаційною скаргою або поданням, у день, призначений судом першої інстанції. В разі особливої складності справи або в інших виняткових випадках розгляд справи може бути перенесено за ухвалою судової колегії або постановою голови Верховного Суду Автономної Республіки Крим,

обласного, Київського й Севастопольського міських судів не більше як на десять днів, за ухвалою судової колегії або постановою Голови Верховного Суду України чи його заступника — не більше як на один місяць.

Про зміну дати розгляду справи суд касаційної інстанції завчасно повідомляє осіб, які беруть участь у справі.

Порядок розгляду справи в касаційній інстанції. Головуючий відкриває судові засідання й оголошує, яка справа підлягає розгляду. Після цього він установлює, хто з'явився в справі й чи були повідомлені про час її розгляду причетні особи, залежно від чого суд вирішує питання про можливість розгляду справи. Далі головуєчий оголошує склад суду, прізвище прокурора, перекладача й опитує осіб, які з'явилися, чи є у них заяви про відвід. Головуючий також запитує, чи є у них клопотання. Щодо заявлених клопотань суд виносить ухвалу.

Розгляд справи починається доповіддю одного з членів суду, який викладає суть та основні доводи скарги або подання. Коли справа розглядається за поданням прокурора, то після доповіді члена суду прокурор обґрунтовує його. Якщо подано додаткові матеріали, суд знайомить з ними прокурора, а також інших осіб, які беруть участь у розгляді справи. Потім підсудний, його захисник, потерпілий, цивільний позивач і цивільний відповідач або їхні представники, якщо вони беруть участь у засіданні, дають пояснення. Після цих пояснень прокурор робить висновок про законність та обґрунтованість вироку. Заслухавши пояснення учасників процесу й висновок прокурора, суд виходить у нарадчу кімнату для винесення ухвали.

Винесена судом у нарадчій кімнаті ухвала має бути негайно оголошена в залі судового засідання одним⁹ із членів суду. У виняткових випадках у справах, які вимагають значного часу для складення ухвали, суд має право обмежитися складенням та оголошенням лише резолютивної частини ухвали, яку підписують усі члени суду, з тим щоб не пізніше п'яти днів була складена й оголошена учасникам судового розгляду повна мотивована

ухвала суду. Про час оголошення мотивованої ухвали зазначається в раніше складеній резолютивній частині ухвали.

Підставами для скасування чи зміни вироку при розгляді справи в касаційному порядку є: односторонність або неповнота дізнання, попереднього чи судового слідства; невідповідність висновків суду, викладених у вироку, фактичним обставинам справи; істотне порушення кримінально-процесуального закону; неправильне застосування кримінального закону; невідповідність призначеного судом покарання тяжкості злочину та особі засудженого.

У результаті розгляду справи в касаційному порядку суд ухвалює одне з таких рішень: залишає вирок без змін, а скаргу чи подання — без задоволення; скасовує вирок і направляє справу на нове розслідування або на новий судовий розгляд; скасовує вирок і закриває справу; змінює вирок.

Касаційна ухвала складається зі вступної, мотивувальної та резолютивної частин, в яких мають бути зазначені :місце й час постановлення ухвали; назва і склад суду, який постановив ухвалу, прокурор та інші особи, які брали участь у розгляді справи в засіданні касаційної інстанції; зміст резолютивної частини вироку; особа, яка надіслала касаційну скаргу або подання; суть скарги або подання; нові матеріали, якщо суд поклав їх в основу свого рішення; коротке викладення пояснень осіб, які брали участь у засіданні; висновок суду касаційної інстанції за скаргою чи поданням; докладні мотиви прийнятого судом рішення; результати розгляду справи.

У разі залишення скарги чи подання без задоволення в ухвалі касаційної інстанції вказуються підстави, за якими вони визнані неправильними. При скасуванні або зміні вироку в ¹⁰ухвалі має бути зазначено, які статті закону порушено, та в чому саме полягають ці порушення або не обґрунтованість вироку. Направляючи справу на додаткове розслідування або на новий судовий розгляд, касаційна інстанція має вказати в ухвалі ті обставини, які належить з'ясувати, й ті процесуальні дії, які для цього необхідно виконати.

Якщо касаційна інстанція скасовує обвинувальний вирок і закриває справу за недоведеністю участі засудженого у вчиненні злочину за умови, що особа, яка вчинила цей злочин, залишається не виявленою, розглянута справа направляється прокурору для вжиття заходів до встановлення особи, винної у вчиненні цього злочину.

Ухвала касаційної інстанції є остаточною і може бути опротестована лише в порядку нагляду. Ухвала надсилається не пізніше трьох діб після її винесення разом зі справою, касаційною скаргою або поданням і додатково поданими матеріалами до суду, який постановив вирок, для виконання.

Якщо на підставі ухвали касаційної інстанції засуджений має бути звільненим з-під варти, копія ухвали надсилається протягом доби адміністрації місця ув'язнення для виконання. Остання зобов'язана протягом доби з дня одержання копії ухвали повідомити суд, який виніс вирок, про звільнення ув'язненого з-під варти на виконання ухвали касаційної інстанції.

Наглядне провадження — стадія кримінального процесу, в якій суд наглядної інстанції перевіряє законність та обґрунтованість опротестованих вироків, ухвал і постанов, які набрали законної сили.

Провадження в порядку нагляду характеризують ряд спільних з касаційним провадженням рис. Як у касаційному, так і в наглядному порядку перевіряються законність та обґрунтованість винесених у справі судових рішень, перевірка здійснюється на підставі матеріалів, які є в справі, й має за мету виправлення судових помилок. Спільними є і підстави для скасування чи зміни судового рішення.

Поряд з цим наглядне провадження має і суттєві особливості, які відрізняють його від касаційного провадження.

1. Предметом касаційного провадження¹¹ є рішення суду першої інстанції, що не набрали законної сили. У порядку ж судового нагляду перевіряються рішення суду першої інстанції, що набрали законної сили, а також рішення касаційної і наглядної інстанції.

2. Касаційне провадження виникає за касаційними скаргами учасників процесу й касаційним поданням прокурора, наглядне ж провадження — лише за протестами в порядку нагляду вказаних у законі посадових осіб суду й прокуратури.

3. Оскарження й опротестування судових рішень у касаційному порядку мають бути стислими, опротестування ж у порядку нагляду не за мотивами повороту рішення до гіршого ніякими строками не обмежене; перегляд у порядку нагляду обвинувального вироку, ухвали й постанови суду з мотивів м'якості покарання або необхідності застосування до засудженого закону про більш тяжкий злочин, а також виправдувального вироку або ухвали чи постанови суду про закриття справи допускається лише протягом року після набрання ними законної сили.

4. При перегляді справи в касаційному порядку давати пояснення мають право всі учасники процесу та їхні представники, що з'явилися до суду, а при перегляді справи в порядку нагляду пояснення дають тільки ті учасники, які викликані до суду наглядною інстанцією.

5. Перегляд у касаційному порядку проводиться всіма судами другої інстанції, перегляд же справ у порядку нагляду здійснюється в спеціально вказаних у законі наглядних інстанціях.

Правом витребування справ для їх вивчення і принесення щодо них (за наявності для цього підстав) протестів у порядку нагляду наділені такі посадові особи:

Генеральний прокурор України, Голова Верховного Суду України та їхні заступники — на вирок, ухвала й постанова будь-якого суду України, за винятком постанов Пленуму Верховного Суду України;

прокурор Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя, Голова Верховного Суду Автономної Республіки Крим, обласного, Київського та Севастопольського міських судів та їхні заступники — на вирок, ухвали районних (міських) судів, а також касаційні ухвали й постанови судової колегії в кримінальних справах Верховного Суду

Автономної Республіки Крим, обласного, Київського та Севастопольського міських судів.

Прокурорам районів (міст) законом не надано право приносити протести в порядку нагляду, але вони мають право витребувати справу з районного (міського) суду, а також можуть звертатися з поданням до вище стоячого прокурора про принесення протесту в порядку нагляду.

До вирішення справи в порядку нагляду Генеральний прокурор України й Голова Верховного Суду України та їхні заступники відповідно до їхньої компетенції мають право зупинити виконання вироку, ухвали й постанови до їх опротестування на строк не більше трьох місяців.

Перегляд вироків, ухвал і постанов у порядку нагляду за протестами вказаних у законі посадових осіб здійснюється:

президією Верховного Суду Автономної Республіки Крим, обласного, Київського та Севастопольського міських судів — щодо касаційних ухвал цих судів і вироків та ухвал, які набрали законної сили, районних (міських) і окружних (міжрайонних) судів; Судовою колегією в кримінальних справах Верховного Суду України — щодо постанов президій указаних судів, а також щодо вироків і ухвал, які набрали законної сили, винесених усіма судами України, якщо вони не були розглянуті судовою колегією в кримінальних справах Верховного Суду України; Пленумом Верховного Суду України — щодо вироків і ухвал Судової колегії в кримінальних справах Верховного Суду України.

Розгляд справ у порядку нагляду розпочинається доповіддю судді. У президії суду справу й протест доповідає член президії або член суду, в судовій колегії¹³ та на Пленумі Верховного Суду України — Голова, заступник Голови або член Верховного Суду України. Доповідачем не може бути суддя, який раніше брав участь у розгляді справи. Суд, який розглядає справу в порядку нагляду, в необхідних випадках вправі викликати в судове засідання засудженого та інших учасників процесу в суді першої інстанції. У цих випадках вони після доповіді судді можуть дати пояснення. Потім

прокурор підтримує протест, принесений ним чи іншим прокурором, або дає висновок на протест голови Верховного Суду Автономної Республіки Крим, обласного, Київського та Севастопольського міських судів, Голови чи заступника Голови Верховного Суду України.

Пленум Верховного Суду України й президія відповідного суду виносять постанову, а судова колегія Верховного Суду України — ухвалу. Постанови Пленуму й президії суду приймаються простою більшістю голосів членів Пленуму чи президії, які беруть участь у засіданні. Ухвала судової колегії підписується всіма трьома суддями, а постанова президії суду — головуючим. Постанова Пленуму Верховного Суду України підписується Головою цього суду й секретарем Пленуму Верховного Суду України. Ухвала або постанова суду приєднується до справи разом із протестом.

Наглядна інстанція скасовує вирок, ухвали й постанови на тих же підставах, що й касаційна інстанція.

Вирок, ухвали й постанови суду першої інстанції, а також ухвали й постанови касаційної інстанції і наглядної інстанції підлягають скасуванню або зміні, коли суд, розглядаючи протест, визнає, що цим вирок, ухвалою або постановою прийнято незаконне або необґрунтоване рішення судом першої інстанції, необґрунтовано залишені в силі, скасовані або змінені вищестоящим судом попередні ухвали, постанови чи вирок у справі або якщо при розгляді справи в касаційній чи наглядній інстанції були допущені порушення закону, які вплинули або могли вплинути на правильність винесеної ним ухвали чи постанови.

Розглянувши справу, наглядна інстанція має право: а) залишити протест без задоволення; б) скасувати вирок і всі наступні судові ухвали та постанови й закрити справу або¹⁴ передати її на нове розслідування чи новий судовий розгляд;

в) скасувати касаційну ухвалу, а також наступні судові ухвали та постанови, якщо їх було винесено, й передати справу на новий касаційний розгляд; г) скасувати ухвали й постанови, винесені в порядку нагляду, й

залишити в силі, зі зміною або без зміни, вирок суду й касаційну ухвалу; д) внести зміни до вироку, ухвали або постанови суду, пом'якшивши призначене засудженому покарання або застосувавши закон про менш тяжкий злочин.

При розгляді справи в порядку нагляду суд не зв'язаний доводами протесту й перевіряє справу в повному обсязі. Якщо в справі засуджено або виправдано кількох осіб, суд не має права скасувати вирок, ухвалу, чи постанову з метою погіршення становища тих виправданих або засуджених, стосовно яких не принесено протесту.

Після скасування судом наглядної інстанції першого вироку справа розслідується і розглядається в загальному порядку. Посилення покарання допускається лише за умови, якщо перший вирок було скасовано за м'якістю покарання або у зв'язку з необхідністю застосування, закону про більш тяжкий злочин, а також коли буде встановлено обставини, які свідчать про вчинення обвинуваченим більш тяжкого злочину.

В стадії **відновлення кримінальних справ за нововиявленими обставинами** відбувається перегляд вироків, ухвал і постанов суду, що набрали законної сили, внаслідок виявлення нових обставин, які раніше не були відомі особам, що розслідували справу, або суду, що розглядав її, і які встановлюють незаконність і необґрунтованість винесеного у справі судового рішення.

Підставами для того, щоб почати провадження за нововиявленими обставинами, є заява заінтересованих осіб, підприємств, установ, організацій і службових осіб про перегляд справ. Заяви подаються прокурору, бо тільки він уповноважений законом призначити розслідування нововиявлених обставин. Прокурор може ¹⁵призначити розслідування нововиявлених обставин і з власної ініціативи, якщо йому безпосередньо стали відомі такі обставини.

Відповідно до ст. 397 КПК *нововиявленими обставинами* вважаються: 1) фальшивість доказів, неправильність показань свідка або висновку експерта, на яких ґрунтується вирок;

2) зловживання суддів, які винесли вирок, ухвалу чи постанову, а також зловживання прокурора, слідчого чи особи, яка провадила дізнання в даній справі; 3) всі інші обставини, які не були відомі суду при винесенні вироку, ухвали чи постанови, та які самі по собі або разом з раніше виявленими обставинами доводять неправильність засудження або виправдання підсудного (зокрема вчинення злочину іншою особою, виявлення нових співучасників злочину, завідомо неправдивих показань потерпілого).

Закон передбачає, що перегляд виправдувального вироку допускається лише протягом встановлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності й не пізніше одного року з дня виявлення нових обставин. За наявності доказів, які підтверджують, що особа вчинила більш тяжкий злочин, ніж той, за який вона була засуджена, справа може бути відновлена у зв'язку з нововиявленими обставинами тільки протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності, встановленого для цього більш тяжкого злочину (ст. 398 КПК).

За наявності доказів, які підтверджують невинність засудженого або вчинення ним менш тяжкого злочину, відновлення справи у зв'язку з нововиявленими обставинами строками не обмежено. Смерть засудженого не є перешкодою до перегляду справи в інтересах реабілітації засудженого.

Прокурор зобов'язаний прийняти й розглянути заяви заінтересованих осіб. Коли заява чи матеріали розслідування нових обставин, на думку прокурора, не дають підстав для перегляду справи у зв'язку з нововиявленими обставинами, він відмовляє¹⁶ в цьому своєю мотивованою постановою, про що повідомляє осіб та установи, які подали заяви. Ця постанова прокурора може бути оскаржена вищестоящим прокурором.

Нові обставини у справі, які стали відомі прокурору, повинні бути розслідувані в усіх випадках. Про призначення розслідування нововиявлених

обставин прокурор у межах своєї компетенції виносить постанову. Розслідування провадиться прокурором особисто або за його дорученням — органом дізнання чи слідчим за правилами, передбаченими КПК для проведення попереднього розслідування.

У випадках, коли є достатні дані, які вказують на наявність ознак зловживань особи, що провадила дізнання, слідчого, прокурора, судді, виноситься постанова про порушення кримінальної справи, бо ці зловживання, як правило, мають бути встановлені судовим вироком, який набрав законної сили. Це ж стосується і випадків завідомо неправдивих показань свідка чи потерпілого, завідомо неправильних висновків експерта або перекладу.

Закінчивши розслідування нововиявлених обставин, районний міський прокурор за наявності підстав для відновлення справи направляє її разом з матеріалами розслідування або вироком, який набрав законної сили й за яким винні у зловживанні або фальсифікації доказів у справі уже засуджені, та своїм висновком відповідно прокурору Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя, котрий і вирішує питання про принесення протесту до президії відповідного суду. Справи, в яких вирок винесено Верховним Судом Автономної Республіки Крим, обласним, Київським чи Севастопольським міським судом, прокурор Автономної Республіки Крим, області чи міст Києва та Севастополя направляє Генеральному прокурору України, який вирішує питання про принесення протесту до Верховного Суду України.

Якщо вирок у справі був винесений Верховним Судом України, протест про його перегляд за нововиявленими обставинами може бути принесено Генеральним прокурором України¹⁷ або його заступником до Пленуму Верховного Суду України.

Протест прокурора про перегляд справи за нововиявленими обставинами розглядається судом за правилами, встановленими для перегляду справ у порядку нагляду, але попередній розгляд справи в

касаційному порядку або в порядку нагляду не перешкоджає її розгляду в тій же судовій інстанції в порядку відновлення за нововиявленими обставинами (ст. 400 КПК).

Закон забороняє суду вносити у вирок зміни, які впливають із нововиявлених обставин. Через те суд, розглянувши протест прокурора, може: 1) залишити протест без задоволення, якщо нові обставини не підтверджуються або не впливають на правильність прийнятих у справі судових рішень; 2) скасувати вирок і всі наступні судові рішення і передати справу на нове розслідування або на новий судовий розгляд, якщо це необхідно у зв'язку з нововиявленими обставинами; виявивши й інші підстави для скасування вироку, суд вправі послатися і на них, щоб і вони були враховані при новому розслідуванні чи судовому розгляді справи; 3) скасувати вирок і наступні судові рішення і закрити справу, якщо будуть встановлені обставини, за наявності яких справа підлягає закриттю. Рішення суду, прийняте в результаті розгляду протесту прокурора про перегляд справи за ново- виявленими обставинами, може бути опротестоване й переглянуте в порядку нагляду.

Нові попередні розслідування і судовий розгляд після скасування вироку в зв'язку з нововиявленими обставинами, а також оскарження й опротестування нового вироку, постанови чи ухвали суду відбуваються на загальних підставах. У разі нового судового розгляду суд першої інстанції не зв'язаний розміром покарання, призначеного скасованим вироком, бо підставою для його скасування були нові обставини, невідомі попередньому суду при винесенні рішення.

Кримінально-процесуальний кодекс ФРН передбачає 3 форми перегляду рішень суду, а саме: апеляцію, ¹⁸ревізію, відновлення провадження. Суб'єктами оскарження є: обвинувачений (підсудний, засуджений); прокуратура (яка має право оскарження і на користь обвинуваченого); захисник в інтересах обвинуваченого (але оскаржувати проти волі підсудного він не може); законний представник обвинуваченого.

Строк оскарження — час складання протоколу судового засідання (5 тижнів і більше). Будь-яка скарга, принесена прокуратурою, може бути змінена або скасована лише в інтересах обвинуваченого. Скарга, подана прокуратурою, не може бути відкликана без згоди обвинуваченого. Захисникові для відкликання скарги необхідні спеціальні повноваження. Потерпілий також може оскаржити рішення суду. Свідки, експерти та інші особи можуть оскаржити рішення, які торкаються їхніх інтересів.

Скарга подається до того суду, який виніс рішення, шляхом занесення до протоколу або в письмовій формі. Не пізніше ніж у триденний строк, скарга направляється до суду, який має розглядати цю справу.

Апеляція. Апеляційна скарга подається протягом тижня з моменту проголошення вироку. Якщо вирок проголошено без присутності підсудного, строк рахується з моменту вручення йому копії вироку. Обґрунтування апеляційної скарги може бути подано протягом тижня по закінченні строку на оскарження. По закінченні апеляційного строку, суд направляє матеріали справи до прокуратури. Прокуратура при апеляційному суді протягом тижня передає матеріали справи голові суду.

Виклик допитаних в суді першої інстанції свідків і експертів може не проводитись лише в тому випадку, коли їхній повторний допит непотрібний для з'ясування обставин справи.

Суддя-доповідач повідомляє про результати розгляду справи в суді першої інстанції. Допитується підсудний і проводиться судове слідство. Далі йдуть судові дебати. Виступають прокурор, підсудний, захисник (першим виступає скаржник). Підсудному належить останнє слово.

Вирок перевіряється в тому обсязі, в якому він оскаржений. Діє принцип геїогшаііо іп ре]Ц5. Вирок не може бути погіршений, якщо скарга подана на користь підсудного (навіть прокуратурою). Це правило не стосується при направленні підсудного в психіатричну лікарню або в наркологічну установу.

Ревізія. Вона подається на вирок кримінальної палати і суду присяжних, а також вироки вищого земельного суду. Замість апеляційної скарги можна подати ревізійну скаргу. На вирок апеляційного суду можна подати ревізійну скаргу. В ревізійному порядку можуть бути оскаржені лише вирок, постановлені з порушенням закону (якщо правова норма не застосована або застосована неправильно — § 337 КПК ФРН).

Абсолютні ревізійні підстави: Незаконний склад суду. В постановленні вироку брав участь суддя або шеф-фен, який був усунутий від виконання функцій судді. Порушена підсудність. Відсутній представник прокуратури або інший обов'язковий учасник. Порушений принцип гласності. Порушений принцип права обвинуваченого на захист (§ 558 КПК).

Строк подачі скарги — тиждень з моменту оголошення вироку. Строк для відсутнього на момент оголошення підсудного — з моменту вручення йому копії вироку. Подання скарги зупиняє набрання вироком законної сили. Скаржник має вказати, в якому обсязі він оскаржує вирок і вимагає його скасування (ревізійні вимоги) та обґрунтувати ці вимоги.

Ревізійні вимоги і їх обґрунтування мають бути подані до суду, вирок якого оскаржений не пізніше місяця по закінченні строку на оскарження. Якщо до цього моменту вирок ще не вручений, то строк починається з моменту вручення вироку. Протягом тижня сторони подають письмові заперечення. Після отримання заперечень або по закінченні строку прокуратура пересилає матеріали справи до ревізійного суду.

Судовий розгляд. Розгляд справи починається доповіддю судді-доповідача. Перевіряються лише ревізійні вимоги. Заслуховується представник прокуратури, підсудний і його захисник. Підсудному надається останнє слово (якщо він під вартою, його можуть і не викликати).

Розглянувши справу ревізійний суд може: скасувати вирок (навіть і відносно тих, які скарги не подавали); внести зміни в бік пом'якшення; направити справу в інший суд.

В усіх цих випадках виноситься вирок.

Відновлення провадження в інтересах засудженого.

Підставами для такого відновлення можуть бути: Подані до суду фальшиві документи. Неправдиві показання свідка чи експерта. Зловживання службовим становищем суддею чи шеффеном.

1. Якщо цивільно-правове рішення, на якому оснований вирок, скасоване іншим рішенням, яке набрало сили.

2. Якщо подані нові факти і докази, які дають підстави для виправдання або застосування закону про більш м'яке покарання.

Суд може винести рішення про відстрочку або перерву у виконанні вироку. У випадку смерті засудженого право на клопотання відновлення провадження належить найближчим родичам по висхідній і низхідній лінії, братам і сестрам померлого.

Підставами для відновлення справи не в інтересах підсудного є:

1. Подання до суду фальшивих документів.

2. Неправдиві показання свідка або експерта.

3. Зловживання службовим становищем суддею або шеффеном.

4. Визнання своєї вини виправданим у суді, якщо де заслуговує на довіру.

Суддя призначає захисника, якщо цього не зробив засуджений або його родичі: якщо справа складна; немає коштів у засудженого; багато фактів говорить на користь засудженого (§ 346 в КПК).

У клопотанні мають бути наведені передбачені законом підстави і докази. Від імені підсудного клопотання може бути подано у формі документа, підписаного захисником, або шляхом занесення до протоколу суду. Клопотання подається до суду, який виніс вирок, а цей суд уже направляє клопотання до належ²¹ного суду. Якщо клопотання прийнято, то воно має бути вручена іншій стороні для ознайомлення (§ 368 КПК).

Суд доручає певному судді дослідити подані докази, якщо це необхідно. Суд вирішує чи допитувати під присягою свідків і експертів. При їх допиті мають бути присутні: представник прокуратури; захисник; підсудний (якщо

він не під вартою і тільки з дозволу суду). По закінченні дослідження доказів надається слово представникові прокуратури і підсудному. При задоволенні клопотання суд виносить рішення про відновлення провадження і проведення нового судового розгляду.

Виправдання без нового судового розгляду можливе якщо: засуджений помер; є достатньо доказів; виправдання тягне автоматичне скасування раніше винесеного вироку. Якщо були призначені тільки заходи виправлення і безпеки, то замість виправдання настає скасування раніше винесеного вироку.

Якщо за заявою виправдано, то на свій розсуд суд може дати вказівку зробити публікацію в засобах масової інформації. Рішення суду першої інстанції в зв'язку з клопотанням про відновлення провадження, може бути оскаржене шляхом принесення термінової скарги (§ 372 КПК).

Ухвала суду про відновлення провадження і проведення нового судового розгляду не може бути оскаржена прокуратурою. Вирок не може бути змінений в бік посилення покарання, якщо він переглядався за клопотанням засудженого, прокуратури або законного представника в інтересах засудженого. Це правило не розповсюджується, якщо необхідно помістити засудженого в психіатричну лікарню. Відновлення запровадження не на користь засудженого допускається, якщо є нові факти або докази, які самі по собі, або в сукупності з поданими раніше обґрунтовують засудження за здійснений злочин. Відновлення провадження здійснюється наказом про покарання (§ 373 КПК ФРН).

2. Процедура та ²²процесуальний порядок апеляційного провадження

Французькому кримінальному процесу відомі три форми оскарження вироків: апеляція, касація і клопотання про ревізію.

Апеляція приноситься на неправильність вироку по суті; апеляційна інстанція розглядає справу заново в оскарженій частині й виносить новий вирок.

Касація приноситься з приводу допущених при провадженні у справі порушень кримінального й кримінально-процесуального закону й касаційна інстанція, не розглядаючи справи по суті, перевіряє лише, чи правильно суд застосував закон.

Клопотання про ревізію — це форма оскарження вироку за нововиявленими обставинами.

Розглянемо детальніше ці форми оскарження вироку.

Апеляція. В апеляційному порядку можуть бути оскаржені вироки виправних і поліцейських трибуналів. Апеляційна скарга приноситься до апеляційного суду в 10-денний строк з моменту оголошення вироку або отримання повідомлення про вирок, але генеральний прокурор при апеляційному суді має право принести апеляцію протягом двох місяців від дня винесення вироку.

Право на апеляцію належить обвинуваченому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу (в частині, яка стосується цивільного позову), прокурору Республіки, державним органам, які порушили кримінальний позов, представнику прокуратури при поліцейському трибуналі і генеральному прокуророві при апеляційному суді.

Палата з розгляду апеляційних скарг складається з голови й двох членів. Апеляція розглядається в судовому засіданні на підставі усної доповіді члена суду. При цьому допитується обвинувачений і, якщо про це дасть розпорядження суд, свідки. Сторони, які беруть участь у справі, заслуховуються в такому порядку²³: спочатку апелянт, потім інші викликані до суду сторони в порядку, встановленому головою суду; останнім завжди виступає обвинувачений або його захисник.

Якщо суд визнає, що апеляційна скарга подана із запізненням, з порушенням установленого порядку, він відмовляє в її розгляді, а якщо вона

є необґрунтованою — підтверджує оскаржене рішення. В обох цих випадках суд присуджує скаржника до сплати судових витрат, але якщо апеляцію приніс прокурор, витрати відшкодовуються за рахунок державної скарбниці.

За апеляцією прокурора суд може підтвердити правильність вироку або скасувати його в частині чи повністю як у сприятливому, так і в несприятливому для обвинуваченого значенні. Однак на підставі лише однієї апеляції обвинуваченого, цивільного позивача і цивільного відповідача суд не має права погіршити становище апелянта.

Апеляційний суд може за наявності передбачених у законі підстав змінити вирок і закрити кримінальне переслідування або звільнити обвинуваченого від покарання. Він може скасувати вирок на тій підставі, що вчинене діяння містить лише склад проступку, а не делікту, призначити відповідне покарання і вирішити питання про цивільний позов, якщо такий заявлено.

Апеляційний суд може скасувати вирок на тій підставі, що вчинене діяння є злочином, оголосити себе некомпетентним розглядати цей злочин і направити справу прокуророві на його розсуд. Якщо вирок скасовується через те, що були порушені або не були дотримані процесуальні вимоги, апеляційний суд приймає справу до свого провадження і виносить рішення по суті. Коли суд, котрий розглядає апеляційну скаргу, яка містить посилення на некомпетентність поліцейського трибуналу, визнає, що це діяння є деліктом, а не проступком, він призначає покарання і вирішує питання про відшкодування збитків, якщо таке має місце.

Касація розглядається в кримінально-процесуальному праві Франції як вид надзвичайного оскарження.

У касаційному порядку можуть²⁴ бути оскаржені вирок суду присяжних та апеляційного суду на підставі порушень закону. Касаційна скарга подається до палати в кримінальних справах Касаційного суду прокурором або стороною, інтересам якої завдано шкоди, протягом п'яти діб з моменту

винесення оскаржуваного судового рішення або отримання повідомлення про нього.

Касатор повинен рекомендованим листом повідомити прокурора та інші сторони про подачу скарги й під загрозою неприйняття скарги внести заставу на суму 100 франків на випадок накладення на нього штрафу. Від внесення застави звільняються: особи, засуджені до тюремного ув'язнення виправним або поліцейським трибуналом, і особи, засуджені до покарання за вчинення злочину; особи, які подали письмові докази про те, що вони не підлягають оподаткуванню і не в змозі внести заставну суму; неповнолітні віком до 18 років; посадові особи в справах, які безпосередньо стосуються діяльності органів державного управління й управління державним майном.

Крім касаційної скарги, касатор складає ще й записку, в якій мають бути викладені касаційні підстави й наведені порушені статті закону. Записка складається на гербовому папері, крім випадків, коли касатор засуджений за вчинення злочину. При цьому має бути виготовлено таку кількість копій записки, яка відповідає числу сторін, що беруть участь у процесі.

Після того, як усі матеріали підготовлені до розгляду, голова палати в кримінальних справах Касаційного суду призначає доповідача у справі.

У Касаційному суді повинні дотримуватися правил, які стосуються гласності процесу й підтримання порядку в судових засіданнях. У судовому засіданні виступають спочатку доповідач, потім адвокати сторін, наприкінці прокурор викладає свої вимоги. Після цього суд виходить на нараду для винесення ухвали.

Перш ніж винести ухвалу по суті Касаційний суд перевіряє, чи виконані всі вимоги, передбачені для подачі скарги. Якщо він визнає, що ці вимоги не виконані, то, залежно від об²⁵ставин, виносить ухвалу про неприйняття касаційної скарги до розгляду або про позбавлення права на касаційне оскарження. При винесенні таких ухвал, а також ухвали про відхилення скарги на касатора накладається штраф і покладається сплата судових

витрат, а при винесенні ухвали про припинення касаційного провадження — штраф.

Касаційний суд може скасувати вирок і справу направити в інший відповідний суд на новий розгляд, а також змінити лише частину судового рішення, якщо для цього є підстави.

Крім *касації в інтересах сторін*, КПК Франції передбачає ще й *касацію в інтересах закону*. Виправдувальний вирок суду присяжних можуть бути оскаржені в касаційному порядку лише в інтересах закону генеральним прокурором при Касаційному суді. Якщо ці вирoki суперечать закону, вони можуть бути скасовані, але це не тягне за собою ніяких несприятливих наслідків для виправданих.

Постанови й вирок всіх судів, які можуть бути оскаржені в касаційному порядку, якщо жодна із сторін не принесла касаційної скарги в установлений строк, той же прокурор може за власною ініціативою і незалежно від закінчення строку касації оскаржити в касаційному порядку, але лише в інтересах закону. Касаційний суд вирішує питання про можливість прийняття до розгляду такої скарги й про її обґрунтованість. Якщо скарга визнана обґрунтованою, оскаржене рішення скасовується без надання сторонам права звертати цю обставину на шкоду одна одній або заперечувати проти виконання скасованого рішення.

Другим видом надзвичайного оскарження є *клопотання про ревізію вироку на користь особи*, визнаної винною у вчиненні злочину або делікту, за нововиявленими обставинами під час виконання вироку. В цьому порядку може бути оскарженим рішення будь-якого судового органу.

Право клопотання про ревізію належить міністру юстиції, засудженому, а у випадку його недієздатності²⁶ — законному представникові, після смерті засудженого або оголошення його безвісно відсутнім — його дружині, дітям, родичам, спадкоємцям і особам, які отримали від нього спеціальне на те доручення. Такі клопотання розглядає Касаційний суд. Він має право відхилити клопотання про ревізію або скасувати винесений раніше обви-

нувальний вирок з призначенням або без призначення нового судового розгляду, якщо таке неможливе.

Якщо раніше винесений вирок залишено в силі, всі витрати покладаються на особу, яка клопоталася про проведення ревізії. Коли в результаті перегляду справи буде підтверджено засудження обвинуваченого, то з нього і з осіб, які клопотали про ревізію, стягуються витрати, відшкодування яких може вимагати державна скарбниця.

Особа, яка постраждала від судової помилки, а якщо вона померла, то її родичі мають право клопотатися про відшкодування збитків, заподіяних необґрунтованим засудженням. Відшкодування збитків здійснюється за рахунок держави, за винятком випадків, коли вона звертає стягнення на цивільного позивача (потерпілого), заявника або лжесвідкам, з вини яких винесено обвинувальний вирок.

3. Порядок подачі апеляції до суду Корони

Формою оскарження судових рішень (вердикту й вироку) в англійському кримінальному процесі є апеляція. Порядок подачі й розгляду апеляційної скарги на рішення Суду Корони й суду сумарної юрисдикції різний.

Апеляція на рішення Суду Корони. Кримінально-процесуальне законодавство розрізняє: а) апеляцію проти засудження; б) апеляцію проти вироку судді. Крім того, є відмінності між апеляціями на фактичних і на юридичних підставах.

Закон 1968 р. про апеляцію в кримінальних справах дозволяє особі, засудженій на підставі обвинувального акту, подати до Апеляційного суду апеляцію:

а) на засудження на будь-якій підставі, яка стосується лише питання права. Наприклад, якщо в обвинувальному акті є недоліки, передбачені законом, або якщо суд безпідставно допустив або вилучив який-небудь

доказ. На подачу апеляції з питань права не вимагається спеціального дозволу. Якщо керуючий справами (реєстратор) Апеляційного суду прийде до висновку, що така апеляція необґрунтована, він може подати її в Апеляційний суд для розгляду в сумарному порядку. Якщо суд прийде до висновку, що апеляційна скарга необґрунтована, має за мету затягнути процес і немає необхідності розглядати її в розгорнутому вигляді, то суд, не викликаючи сторони і не заслуховуючи їх, відхиляє скаргу;

б) з питання факту на будь-якій підставі або зі змішаного питання права й факту, або на будь-якій іншій підставі. Питання про правильність вказівок, даних суддею присяжним відносно доказів, є питання факту. Під іншими підставами розуміють, наприклад, неправильний склад присяжних, негідну поведінку кого-небудь із них, порушення порядку судового розгляду. На подачу апеляції з цих підстав вимагається дозвіл Апеляційного суду чи судді (лорда-хранителя свитків), який розглядає апеляції. Суддя, який розглядав справу, може видати сертифікат, котрий підтверджує можливість оскарження вироку з питання факту або змішаного питання факту і права, але для отримання такого сертифікату недостатньо простого прохання засудженого; суддя мусить бути впевненим у тому, що достатньо підстав для розгляду його Апеляційним судом;

в) на вирок, який надходить услід за засудженням, якщо тільки покарання точно не визначено в законі (наприклад, довічне ув'язнення за вбивство), — в цьому випадку апеляція не допускається. Клопотання про видачу дозволу на подачу апеляції розглядається одним із суддів Апеляційного суду, а при відмові — повним складом цього суду.

Для апеляції (а коли вимагається особливий дозвіл на апеляцію, то для заявлена клопотання про дозвіл²⁸ на апеляцію) засудженому надається 28-денний строк від дня засудження або від дня винесення вироку. Цей строк може бути подовжений судом. До складу Апеляційного суду, який дає дозвіл на апеляцію, входять троє суддів. Апеляція і заява з клопотанням про дозвіл на апеляцію складається за формою, установлену правилами суду. Апелянт

не має права бути присутнім при розгляді його заяви на дозвіл про подачу апеляції, але він має право бути присутнім при розгляді самої апеляції, навіть якщо предметом її не є суто правові питання.

За кожною апеляцією або за кожною заявою про дозвіл на апеляцію суддя, який розглядав справу, повинен подати свої зауваження про судочинство у справі та доповідь з викладом своєї думки з питань, які виникають у справі. Якщо ж апеляція подана лише з питань права, Апеляційний суд може вимагати від судді "доповісти справу". За розпорядженням реєстратора Апеляційного суду можуть бути зняті копії зі стенограми або з її частини. Копія стенограми може бути надана заінтересованій стороні за плату, встановлену казначейством.

Апеляційний суд може розглядати документальні й речові докази, допитувати свідків, у тому числі й нових, призначати експертизу. Нові докази, як правило, допускаються у тих випадках, коли якій-небудь із сторін удається знайти очевидця або свідка, котрий підтверджує алібі, яких під час першого розгляду в неї не було. Однак нові докази, що не розглядалися в суді першої інстанції, не можуть бути підставою для винесення більш суворого вироку.

За результатами розгляду справи Апеляційний суд надає право: відхилити апеляцію; скасувати вердикт і вирок і винести новий вердикт, постановивши на його основі новий вирок; винести виправдувальний вирок; внести зміни до вироку.

Рішення Апеляційного суду, як правило, є остаточним. Але у виняткових випадках, якщо у справі виникла правове питання, яке має особливе суспільне значення, обвинувач або обвинувачений можуть звернутися до Палати лордів. Дозвіл на апеляцію на тій підставі, що питання за своїм характером підлягає розглядові Палатою лордів, видає або Апеляційний суд або Палата лордів.

Апеляція на рішення судів сумарної юрисдикції. Підсудний, визнаний! винним магістратським судом, може апелювати:

- 1) до Суду Корони;
- 2) до Відділення королівської лави Високого суду — і принципом викладення обставин справи;
- 3) до Палати лордів — за певних обставин.

Якщо обвинувачений у суді першої інстанції не визнав себе винним і заперечує обвинувачення, він може їдати апеляцію як на саме засудження його, тобто визнання винним, так і на вирок. Якщо ж на суді він визнав себе винним і погодився з викладеними в заяві про обвинувачення фактами, він може подати апеляцію на вирок, тобто на застосування закону й призначення покарання.

Для апеляційного провадження за скаргами на виро- і судів сумарної юрисдикції апелянт повинен подати грошове забезпечення в розмірі, встановленому судом, якщо апеляція буде залишена без наслідків, відповідна сума стягується з особи, яка подала скаргу.

В апеляційному провадженні не застосовується заборона повороту до гіршого. Апеляційна інстанція може обговорити засудженого, який подав скаргу, до більш тяжкого покарання, ніж те, яке було призначене ви- жом магістратського суду, в тому числі й тоді, коли апеляція була подана лише на засудження (суворість).

Апеляція до Суду Корони. Як правило, апеляція може надходити лише від підсудного. Апеляційне оскарження починається з того, що клерку магістратського суду направляється заява про апеляцію; така ж заява посилається й іншій стороні протягом 21 дня після того, як було винесено рішення магістратського суду. Суд зрони може збільшити строк як стосовно ще не відіслані заяви про апеляцію, так і щодо заяви, відісланої із запізненням.

Судочинство в Суді Корони — це в певному розуміння повторення слухання справи: обвинувачення відкриває справу й заново викликає своїх свідків, причому кожна із сторін може подати нові докази без будь-якого і те дозволу.

Суд Корони може затвердити, скасувати чи змінити фок магістратського суду або повернути справу, висловивши свою думку. Останнє застосовується при "сумнівному" визнанні вини, яке за всіх обставин Суд Корони розглядає як невизнання вини. Мова йде про таке: якщо обвинувачений дійсно говорить "винен", але висловлює при цьому твердження, яке зводиться до захисту проти пред'явленого обвинувачення, або якщо із обставин справи видно, що обвинувачений заперечує пред'явлене обвинувачення, але визнає вину через незнання закону, то визнання вини, прийняте судом за цих обставин, є недійсним. Суд Корони може вислухати апеляцію на "засудження" і повернути справу магістрату, рекомендуючи внести до протоколу запис про невизнання вини. Водночас якщо визнання себе винним має явний характер, то ніяка апеляція на засудження не може бути прийнятою.

Якщо оскаржується тільки міра покарання, то для розгляду достатньо лише тих доказів, якими була обґрунтована ця міра магістратом, якщо адвокат апелянта не заперечує проти цього.

Апеляційне рішення Суду Корони оскаржується до *Відділення королівської лави Високого суду за методом "викладу обставин справи*. Особа, незадоволена засудженням, наказом, рішенням або Іншою судовою дією, може апелювати з приводу неправильного застосування закону або перевищення юрисдикції шляхом звернення до магістратського суду з проханням викласти обставини справи для апеляційного "присутствія" Відділення королівської лави Високого суду. Клопотання подається в письмовій формі протягом 14 днів після винесення рішення магістратським судом. Якщо магістрати відкладають розгляд справи після засудження, то день винесення вироку вважається³¹ першим, з якого починається відлік днів. Клопотання має бути вручене клерку того магістратського суду, рішення якого оскаржується, або вислане поштою. В клопотанні необхідно точно вказати питання права, з приводу якого звертаються за думкою Високого суду.

Магістрати можуть відмовити в поданні викладу обставин справи лише на підставі того, що, з їхньої точки зору, клопотання є непродуманим, але вони не можуть відмовити в ньому, якщо воно надійшло від генерального атторнея або за його вказівкою, навіть якщо клопотання буде ними вважатися непродуманим. У разі відмови викласти обставини справи магістрати повинні видати за вимогою заявника сертифікат про відмову. Заявник потім може звернутися до Високого суду з проханням про видачу наказу, яким пропонується мировим суддям викласти обставини справи. Але в такому випадку заявник втрачає право апелювати до Суду Корони.

"Обставини справи" містять у собі: виклад заяви про обвинувачення та встановлені факти, претензії сторін, прецеденти, рішення і викладення питання або питань, які вимагають рішення Високого суду.

Для вручення сторонам проекту викладу обставин справи установлюється строк у 21 день, з тим аби сторони зробили свої подання й судді підготували остаточний варіант. Ці строки можуть бути збільшені, але в даному випадку до остаточного варіанта додається пояснення причин відстрочки.

При розгляді справи після виступів адвокатів захисту й обвинувачення суд обговорює правові питання. Він може дозволити обговорення питання, яке не піднімалося в нижчестоящому суді, і навіть може поставити це питання сам, якщо мається на увазі чисто правове питання, яке не вимагає доказів.

Суд має право скасувати, підтвердити або внести поправку в рішення, за яким було зроблено виклад обставин справи, або може повернути справу магістрату з викладом своєї думки, або видати будь-який інший наказ, який він вважає необхідним.

Суд Корони також може ви³²класти обставини справи з метою визначення думки Високого суду. Заява подається в письмовій формі протягом 14 днів після винесення рішення. Суд Корони може відмовитися викласти справу лише в тому випадку, коли він вважає, що заява недостатньо продумана.

Апеляція до Палати лордів може бути поданою після розгляду справи в апеляційному "присутствії" Відділення королівської лави за дотриманням тих же умов, що й при апеляції на рішення Апеляційного суду в справі про злочин, який переслідується за обвинувальним актом. Так, має бути виданий сертифікат з апеляційного "присутствія" про те, що в його рішенні розглядалося правове питання, яке має важливе публічне значення, і є дозвіл на апеляцію на підставі того, що це питання заслуговує розгляду Палатою лордів.

4. Система федеральних апеляцій суду США

Федеральні правила апеляційної процедури, як і відповідні правила штатів, передбачають дві основні форми оскарження — апеляцію і перегляд на підставі "Habeas Corpus act", а також перегляд справ за нововиявленими обставинами.

Апеляцію можна подати як з питання факту, тобто оскаржити вердикт присяжних і резолюцію судді, якими підсудний визнаний винним у вчиненні злочину, так і з питань права, тобто оскаржити вирок суду з мотивів неправильного застосування кримінального закону або порушення в ході судового розгляду процесуальних норм.

Апеляційними інстанціями в кримінальних справах у штатах є: а) суди першої інстанції (суди загальної юрисдикції) — щодо нижчих судів (судів обмеженої юрисдикції); б) проміжні апеляційні суди — стосовно судів першої інстанції; в) вищі суди — щодо всіх нижчестоящих судів штатів.

Рішення вищих судів штатів є остаточними, за винятком тих випадків, коли в них розглядається так³³ зване "федеральне питання", тобто таке важливе для вирішення даної справи питання, на яке можна відповісти лише шляхом тлумачення й застосування Конституції США, федеральних законів та угод. При вирішенні кримінальних справ "федеральне питання" може виникнути, наприклад, у випадку порушення гарантій, закріплених у

Конституції США (недоторканності особи, житла, свободи- слова, друку). Виникнення "федерального питання" — єдина підстава для апеляційного оскарження рішення вищого суду штату до Верховного суду США.

У системі федеральних судів апеляційними інстанціями в кримінальних справах є: а) окружні суди — стосовно рішень комісіонерів; б) апеляційні суди — щодо окружних федеральних судів. Розгляд справи здійснюється трьома членами апеляційного суду; в) Верховний суд США — щодо окружних і апеляційних судів, а також вищих судів штатів. Як правило, скарги на рішення федеральних окружних судів розглядаються лише після того, як справу вже було розглянуто в федеральному апеляційному суді. Рішення Верховного суду США остаточне й може бути переглянуте й скасоване в результаті будь-якого політичного заходу, здійсненого конгресом США, або в результаті зміни Конституції США.

В США поширена доктрина, згідно з якою основним завданням федерального Верховного суду є не виправлення помилок, допущених іншими судами при розгляді конкретних справ, а забезпечення однакового застосування федеральних законів і єдності судової практики. Тому конкретні справи він розглядає лише тоді, коли у зв'язку з цим виникають питання, які мають принципове значення для судової практики.

Закон передбачає три процедури надходження справ до Верховного суду як вищої федеральної апеляційної інстанції: "в порядку апеляції", "в порядку витребування", "за посвідченням".

"У порядку апеляції" надходять справи за скаргами на такі рішення нижчестоящих федеральних судів і верховних судів штатів, у яких зачіпається питання про відповідність федерального закону штату Конституції США. При цьому ³⁴справа, яка приймається "в порядку апеляції", має містити "суттєве федеральне питання".

"У порядку витребування" Верховний суд приймає справи з нижчестоящих судів після розгляду петиції заінтересованої сторони, яка вважає, що в результаті застосування закону в оскарженій справі її

конституційні права істотно порушені. "В порядку витребування" суд приймає справи за власним розсудом, за наявності "особливих і важливих підстав".

"За посвідченням" до Верховного суду надходять справи з апеляційних судів США, які, звертаючись до цієї процесуальної форми, намагаються тим самим з'ясувати думку вищого суду країни з будь-якого правового питання, яке виникає під час розгляду конкретної справи.

Незважаючи на техніко-юридичні відмінності процедур надходження справ до Верховного суду, його апеляційна юрисдикція має дискреційний характер, тобто фактично справа будь-якої категорії приймається ним за своїм розсудом. Завдання апелянта — спробувати переконати вищий федеральний суд не стільки в тому, що нижчестояща судова інстанція винесла помилкове рішення, скільки в тому, що справа справді зачіпає "федеральне питання принципового значення".

Щороку до Верховного суду США надходить близько 2000 справ усіх видів, але розглядається ним лише 14 відсотків і виносяться рішення лише із 100—120 справ. У більшості випадків цей суд вважає, що за своїм значенням справа не заслуговує на його втручання, й обмежуються відповідною заявою.

Рішення у Верховному суді приймається більшістю голосів. При розгляді справи мають бути присутніми не менше шести членів суду. Для прийняття рішення необхідна більшість у чотири голоси. Якщо голоси розділилися порівну, може бути призначений новий розгляд справи у Верховному суді або залишене в силі оскаржене рішення. Результати голосування заносяться до спеціальної книги.

У нескладних справах голова суду або за його дорученням один із членів Верховного суду коротко³⁵ викладає суть прийнятого рішення. В складних справах одному з членів суду доручається викласти з детальним обґрунтуванням думку більшості. Проект цієї думки узгоджується з усіма членами суду, а потім затверджується шляхом голосування. Судді, які погоджуються з висновками, але не погоджуються з обґрунтуванням

рішення, можуть викласти свою додаткову думку, а судді, які залишилися в меншості, мають право викласти особливу думку з детальною аргументацією. Рішення і думки систематизуються, друкуються в збірнику рішень Верховного суду США і є одним із джерел права для всіх судів країни.

Засуджений може не пізніше ніж через 10 днів після того, як в офіційних документах кримінальної справи будуть зареєстровані оскаржений вирок чи інше оскаржене рішення суду, подати апеляцію (або так зване повідомлення про апеляцію, яке зупиняє перебіг строку подання детальної апеляційної скарги) на вердикт присяжних і резолюцію суду, якими він визнаний винним, або на вирок суду на тій підставі, що він незаконний або занадто суворий, або на те й інше водночас. Він може скаржитися також на те, що суд допустив процесуальні порушення, які обмежили його права й призвели до неправильного рішення.

Думка скаржника має бути підтверджена посиланням на відповідні документи кримінальної справи. Це може бути здійснено в формі викладення змісту документа або в формі доданої до скарги копії такого документа. На підтримку своєї думки скаржник може посилатися на судову практику, тобто на прецеденти, які для нього сприятливі.

За законодавством штатів строк подачі апеляційних скарг коливається в широких межах -п- від кількох днів в одних штатах до кількох місяців в інших.

Представник обвинувачення згідно з федеральними правилами апеляційної процедури може подати апеляційну скаргу протягом 30 днів з моменту офіційної реєстрації оскарженого вироку або судового рішення. Апеляція може бути поданою³⁶ на вирок суду на тій підставі, що він незаконний, а також на неправильні постанови й вказівки суду з питань права, які суперечать інтересам обвинувачення.

Після подачі скарги суд визначає сторонам строк для підготовки до апеляційного розгляду. Як правило, він становить кілька місяців унаслідок завантаженості апеляційних судів. За цей строк один із суддів, який розглядатиме апеляційну скаргу (їх повинно бути не менше трьох), вивчає матеріали справи, а також аргументи сторін і готує коротку довідку, з якою можуть ознайомитися інші судді й сторони.

Розгляд апеляційної скарги починається, як правило, з того, що судді вислуховують усні аргументи сторін: насамперед апелянта, а потім іншу сторону. Після з'ясування обставин, які цікавлять суддів, відбувається закрита нарада суддів, і за апеляційною скаргою приймається рішення. Прийняті суддями рішення та обґрунтування цих рішень публікуються в збірниках рішень апеляційних судів і стають не лише обов'язковими щодо кожної з розглянутих справ, а й слугують керівництвом для судів першої інстанції та підставою для майбутніх рішень апеляційних судів.

Якщо оскаржено вердикт про засудження, апеляційна інстанція може скасувати, змінити або залишити його в силі. При його скасуванні втрачає силу й вирок.

Вердикт не підлягає скасуванню, якщо апеляційна інстанція, розглянувши подані документи, не прийде до висновку, що була допущена така помилка, яка завдала шкоди суттєвим правам апелянта.

Апеляційна інстанція може скасувати вердикт і направити справу на новий розгляд. Перегляд справи, як правило, відбувається в тому ж суді, на рішення якого подана скарга, й так, нібито раніше не було ніякого розгляду справи. При цьому підсудний може бути визнаний винним у будь-якому злочині, інкримінованому в обвинувальному акті або заяві про обвинувачення, незалежно від вердикту або визнання вини при попередньому розгляді справи.

Слід зауважити, що на федеральному рівні апеляційні суди обмежені в розгляді питання про обґрунтованість вердикту присяжних. Поправкою УП до Конституції США, в якій, зокрема, зазначено, що "факт, розглянутий

присяжними, не повинен переглядатися будь-яким судом Сполучених Штатів, інакше як на підставі положень загального права". Тому можна вважати, що апеляційні суди розглядають помилки головним чином у сфері права. До них належать, наприклад, помилки, допущені суддею першої інстанції, який прийняв неправильне рішення про допуск чи виключення доказів, неправильно інструктував присяжних, виявив упередженість у веденні процесу та ін.

У разі оскарження підсудним вироку на тій підставі, що він незаконний, апеляційна інстанція мусить виправити вирок і привести його у відповідність з вердиктом або резолюцією судді про визнання винним, якщо був постановлений незаконний вирок за правомірним вердиктом, або визнання винності судом. У цьому випадку новий вирок може бути суворішим, ніж перший.

При оскарженні засудженим вироку на тій підставі, що він занадто суворий, апеляційна інстанція має право зменшити розмір або строк призначеного покарання, якщо воно перевищує те, яке слід було б призначити за обставинами справи.

Якщо вирок оскаржений представником обвинувачення на тій підставі, що він незаконний, апеляційна інстанція може залишити вирок у силі або так виправити його, щоб він відповідав вердикту або резолюції про визнання вини підсудного.

Апеляційна інстанція може відхилити скаргу, якщо засуджений, відпущений до її розгляду на волю під заставу, порушить своє зобов'язання належним чином підтримувати скаргу. Скарга може бути відхиленою і в тому випадку, коли апелянт не підтримує її так, як цього вимагають правила суду. При цьому слід зауважити, що апеляційні суди в США мають право встановлювати свої правила, які регулюють порядок подання та розгляду апеляційних скарг.

Крім власне апеляції, законодавство майже всіх штатів і федеральне законодавство передбачають можливість так званого побічного оскарження

вироку засудженим. Серед таких побічних засобів найчастіше використовується процедура ""Habeas Corpus act", і перегляд справ за нововиявленими обставинами. Але й після побічного оскарження вироку та затвердження його судом штату можливе апелювання до федерального суду, якщо в ході процесу виникла в справі "федеральне питання".

Процедура ""Habeas Corpus act", передбачав розгляд скарги і видання судового наказу про захист недоторканності особи від неправомірного арешту. Особа, яка перебуває під вартою, фактично виявляється змушеною доводити неправомірність свого арешту, хоч теоретично передбачається, що працівники поліції мусять довести правомірність арешту. Але вони звільняються від такого доказування, спираючись на документ, який підтверджує правомірність арешту, в даному випадку вирок суду.

Суд, до якого подана скарга, має вивчити матеріали кримінальної справи й вирішити, чи є перебування під вартою законним. Ніяких формальних обмежень у строках подання скарги за процедурою ""Habeas Corpus act", не існує, клопотання про одержання наказу належить подавати до федерального окружного суду.

Установлення судом незаконності чи необґрунтованості перебування засудженого під вартою має своїм наслідком видання судового наказу про звільнення скажника як позбавленого волі з порушенням закону. Наказ має виконуватися негайно.

Розглянувши петицію про видання судового наказу про звільнення, федеральний суддя має право повернути справу до суду штату для нового процесу або звільнити засудженого залежно від того, яку помилку було зроблено в процесі, за яким був винесений вирок, і які докази ще є в розпорядженні обвинувальної влади. Однак будь-яке рішення судді може бути, в свою чергу, апельоване до федерального суду вищої інстанції.

Не обмежене строками також подання петиції про **перегляд вироку за нововиявленими обставинами**. Звичайно, ці обставини мають бути настільки важливими, що якби вони були відомі в ході судового розгляду

справи, обвинувальний вирок не був би винесений. Петиція подається до суду, котрий виніс вирок. Якщо прохання засудженого про перегляд справи задовольняється, попередній вирок скасовується й відбувається новий судовий розгляд з урахуванням нововиявлених обставин.